

NILS-ERIC SANDBERG:

Har staten rätt att ta all inkomst i skatt?

Skattetrycket i Sverige har i debatten och politiken associerats med rättvisa. Höga skatter skapar rättvisa. Sverige har högre skatter än andra länder och är därför ett mer rättvist samhälle.

Det socialdemokratiska monopolet på moralisk argumentation i skattedebatten har lett till att den 51-procentiga riksdagsmajoriteten tar hand om 2/3 av våra totala inkomster och fördelar dem som de själva finner rättvist och nyttigt med tanke på marginalrösterna.

All inkomst är enligt svensk skattepolitik potentiell skatt. Men kan riksdagsmännen härleda en rätt att beslagta huvuddelen av sina uppdragsgivares inkomster ur sin moraliska överlägsenhet över de andra medborgarna?

Skattetrycket i Sverige motsvarar 57 procent av BNP. Detta är ett ekonomiskt understatement. Ty BNP är ingen makroskattebas – BNP innefattar nettoöverföring till utlandet och ersättning för kapitalförslitning, två poster som inte kan beskattas, ens i socialdemokratiens land. Utan makroskattebasen är nettonationalinkomsten (NNI), som är betydligt mindre än BNP. Och skattetrycket som andel av NNI är betydligt högre än 57 procent. Det är därför de totala skatterna tar ca 65 procent av den genomsnittliga inkomsten. Den stora skattereformens skattesänkningar ändrar inte på detta – den endast omfördelar skattebördan mellan olika skattebaser.

Har staten rätt – i moralisk mening – att ta två tredjedelar av medborgarnas inkomster? Eller har medborgaren rätt att behålla en större del av sin inkomst?

Detta är en moralisk aspekt på beskattningen som sällan diskuteras. Tyvärr.

Skattetrycket i Sverige har i debatten och politiken associerats med rättvisa. Höga skatter skapar rättvisa; Sverige har högre skatter än andra länder och är därför ett mer rättvist samhälle.

Skatter innebär att service och konsumtion fördelas efter politiska beslut, och därmed efter behov, inte efter köpkraft; alltså skapar skattefinansiering större rättvisa än marknadsekonomin.

Moraliskt monopol för (s)

Detta har vi alla hört. Socialdemokratien har motiverat sina krav på höjda skatter med rättviseargument, och på det planet inte mött motstånd. Partiet har alltså fått monopol på moralisk argumentation i skattedebatten. Detta kan vara en av flera

Redaktör Nils-Eric Sandberg är ledarskribent i Dagens Nyheter.

förklaringar till att Sverige fått världens hårdaste skattetryck.

För några år sedan kunde biskopen i Stockholm Krister Stendahl i en predikan säga att de som flyttar från Sverige till länder med lägre skattetryck begår en synd. Ingen kritiserade honom. Biskopen hade då återvänt till Sverige efter drygt 20 år i det skattevänliga USA. Underliga äro Herrans flygrutter.

Den liberala och konservativa kritiken mot högskattepolitiken har förts främst i effektivitetstermer: De höga skattesatserna leder till rundgång av pengar, till felallokeringar, skapar skattekilrar mellan det som arbetsgivaren betalar och det som arbetstagaren får ut netto. Däremot har nästan ingen kritiskt diskuterat högskattepolitikens moraliska postulat: Att höga skattesatser leder till rättvisa, och att skattetrycket i samhället är proportionellt mot rättvisan och godheten i samhället.

Men en moralisk aspekt på skatterna, från skattebetalarens synpunkt, är viktig när skatterna tar $2/3$ av hans bruttoinkomst men endast $1/3$ av skatteuttaget redovisas för honom.

Paretoteoremet

Först: Vilka är de moraliska argumenten för de höga skatterna?

Det första är det klassiska Paretoteoremet, som säger att välfärden ökar så länge en inkomstöverföring ger mer i välfärdsvinst än i välfärdsförlust. Och detta teorem bygger på ett antagande om skillnad i marginell nytta: Den som har en hög inkomst har låg marginell nytta av en inkomstökning, medan låginkomsttagaren har stor marginell nytta av mer pengar; alltså kan en omfördelning från högin-

komsttagaren till låginkomsttagaren totalt skapa högre välfärd.

Men Paretomotivet förutsätter att huvuddelen av skatterna betalas av personer med hög inkomst och tillfaller personer med låg inkomst. Och det stämmer inte på Sverige. Här drar staten in huvuddelen av skatterna från människor med låga eller genomsnittliga inkomster. Danne Nordling har i sin bok "Skattetryck och skattepolitik" räknat fram att i inkomstskikten över 190 000 kr finns totalt 21 miljarder kr brutto. Härav dras 16 miljarder in i skatt. Det gränsar till konfiskation av alla "högre" inkomster, men svarar ändå för endast 2,2 procent av de offentliga inkomsterna (1988).

Sverige har internationellt sett extremt sammanpressade bruttoinkomster. Det totala skatteuttaget tar 57 procent av BNP, och $2/3$ av genomsnittsinkomsttagarens bruttoinkomst. Skattetrycket har alltså ingen utjämningsfunktion som svarar mot det klassiska Paretoteoremet. Utan det innebär helt enkelt att politikererna tar hand om $2/3$ av våra totala inkomster, och fördelar dem som de själva finner rättvist och nyttigt med tanke på marginalrösterna.

Är riksdagsmännen moraliskt överlägsna?

Det moraliska argumentet för att staten ska dra in $2/3$ av våra inkomster måste vara att staten kan fördela pengarna och konsumtionen mer rättvist än vad alla enskilda medborgare kan. Den högsta instansen, riksdagsmajoriteten, har en moralisk insikt som är överlägsen alla väljares.

Detta argument rymmer några problem.

Det första: Om riksdagsmännen är moraliskt överlägsna väljarna, hur kan de då vara representativa? Det kan de inte vara. Och om de inte är representativa kan de inte fylla sin demokratiska uppgift att vara ombud för väljarna.

Det andra: De som arbetar ihop sin inkomst har ingen rätt till den. Ty om de har det har politikerna ingen rätt att ta 2/3 av inkomsten. Men nu tar politikerna dessa 2/3 av de enskildas inkomster. Har de rätt att göra det, i en djupare filosofisk mening än vad riksdagens voteringsregler stadgar? Hur ser denna rätt ut? Vilka är de moraliska argumenten?

Offentliga och enskilda nyttigheter

Nu invänder någon att vi måste väl betala skatt för att samhället ska fungera. Visst. För enkelhetens skull måste alla diskussioner om beskattningen starta med en distinktion mellan public goods och individual goods, mellan offentliga och enskilda nyttigheter.

Samhällsorganisationen måste fungera – med rättsskydd, förvaltning, försvar etc – för att alla som driver företag och arbetar ska ha sina kontrakt skyddade. Och alla inom organisationen har ett egenintresse av att den fungerar; därmed betalar de gärna skatt för den. Till detta kommer ett moraliskt krav att alla arbetande ska försörja dem som inte kan försörja sig själva. Men skattebetalningen för dessa public goods och moral goods motsvarar, generöst räknat, 20–25 procent av BNP.

Vilka principiella argument talar för hela skatteuttaget utöver denna grundförsäkring för samhällsorganisationen?

Antag att medborgarna faktiskt vill lägga 65 procent av sin totalinkomst på bidrag till andra och på offentlig konsumtion. I så fall kommer de att självmant ge bidrag och köpa tjänster på ett sätt som motsvarar de offentliga utgifterna. Men nu har vi indrivning av inkomsterna med tvång och obligatorisk betalning. Det praktiska skälet för det är att majoriteten sannolikt vill disponera sin inkomst på annat sätt än vad politikerna vill.

Vilken rätt har politikerna?

Vilken rätt har då politikerna att med tvång beslagta huvuddelen av sina uppdragsgivares inkomster?

De kan inte härleda någon sådan rätt ur sin moraliska överlägsenhet över de andra medborgarna. Ty då måste de först prestera bevis för att de faktiskt är oss moraliskt överlägsna; sedan måste de visa att denna etiska position ger dem rätt att konfiskera vår inkomst; det tredje och svåraste steget blir för dem att visa att de trots detta dubbla överläge är representativa för väljarna – ty i representativiteten ligger deras primära demokratiska mandat. Om de inte representerar oss, hur kan de då vara våra ombud, och företräda vår beslutanderätt?

Innebär demokratin att riksdagen har rätt att ta ut vilka skatter den vill?

Nej. Demokrati betyder folkmakt; lagar ska stiftas av församlingar som valts enligt allmän rösträtt. Begreppet demokrati används i svensk debatt som argument för riksdagens allmakt. Men demokrati är inte alls liktydigt med parlamentarisk representativitet – den är bara en praktisk tillämpning av demokratiprincipen. Och demokrati är inte heller liktydigt

med den regel om enkel majoritet som i decennier gett den 51-procentiga koalitionen mellan socialdemokrater och kommunister makt över alla svenska medborgare. Utan från demokratiprincipen följer med starkare skäl den praktiska slutsatsen folkomröstning, eller regeln om kvalificerad majoritet, eller — som Knut Wicksell föreslog — absolut majoritet i voteringar om skattehöjningar.

Den svenska grundlagen saknar gräns för beskattningen. Enligt svensk skattepolitik är all inkomst potentiell skatt: Inget hindrar en 51-procentig riksdagsmajoritet att dra in all inkomst i skatt.

Har riksdagsmajoriteten rätt att göra detta?

Visst, enligt svensk lag. Men inte enligt den principiella uppfattning om medborgerliga rättigheter som finns i flera civiliserade länders författningar och som alltmer vinner insteg i den internationella debatt om rättigheter som nästan inte alls uppmärksammas i svensk politik och svenska massmedia.

Ty: Om man inte har rätt till en viss del av sin egen inkomst kan man inte utöva många av sina medborgerliga rättigheter. Vad är tryckfriheten värd för den vars inkomst till 100 procent dras in i skatt? Det ekonomiska oberoende, som garanteras av grundlagsfäst rätt till viss del av den egna inkomsten, är en materiell nödvändig förutsättning för att de medborgerliga friheterna ska kunna utnyttjas.

Det nya förslaget till socialdemokratiskt partiprogram argumenterar för allas rätt till arbete, men har inte ett ord om allas rätt till sin inkomst. Vad är arbetet

värt, från den enskildes synpunkt, om han inte har rätt att behålla inkomsten från arbetet?

Om de styrande fritt kan disponera över de arbetandes inkomster blir följden tvångsarbete för medborgarna. Ett samhälle där de styrande disponerar hela resultatet av allas arbete blir en slavstat. Att huvuddelen av inkomsterna — som i Sverige — återgår till medborgarna ändrar inte omdömet. Ty alla inkomster fördelas i princip efter politikernas beslut; och ingen har en absolut rätt till inkomsten av det egna arbetet.

Den enskildes rätt mot kollektivet

Varför ska då den enskilde ha rätt att förfoga över sin egen inkomst? Vad säger att han kan hävda denna rätt mot den 51-procentiga majoriteten, som i demokratiens namn vill kunna ta alla den 49-procentiga minoritetens inkomster i skatt?

Jo, den enskildes rätt mot kollektivet ligger i rättighetsbegreppet. Ty medborgerliga rättigheter tillkommer individer — när kollektiven måste motivera sin makt tvingas de referera till individer, eftersom de består av individer.

Den rätt till arbete, vård och service som det socialdemokratiska programförslaget kräver är en rätt att få utnyttja andras inkomster. De traditionella medborgerliga fri- och rättigheterna är en rätt att slippa den parlamentariska majoritetens inkräktande på den egna inkomsten. Det är en viktig skillnad.